

Xudoyqulov Xusniddin Aliqul o`g`li

Termiz davlat pedagogika institutining, Magistratura bo`limi

“Musiq ta`limi va san`at” yo`nalishi magistranti

Ilmiy maslahatchi: Raxmatullayev Xumoyun Shafokatovich

MUSIQA TA'LIMI VA UNING SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA AMALGA OSHIRILGAN JAHON TAJRIBALARI

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada musiq ta'limi sohasining turli jihatlari o'rganilgan. Musiq ta'limi boshlang'ich va o'rta maktab o'qituvchilaridan tortib, universitet va ixtisoslashtirilgan maktablarda dars beradigan o'qituvchilarni tayyorlashga qaratilgan ta'lim sohasidir. Ushbu maqolada musiq ta'limining fan sohasi, kognitiv soha va affektiv soha kabi barcha sohalarini qamrab olishi, shuningdek, turli yondashuvlar va metodlar, masalan, Dalkroz, Koday, Orff, Suzuki va Gordon usullari haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: musiq ta'limi, boshlang'ich va o'rta maktab, dalkroz usuli, kodaly usuli, orff usuli, suzuki usuli, gordon usuli, musiqiy ansambl, madaniy farqlar, interdisipliner tadqiqotlar

ASOSIY QISM

Musiq ta'limi butun dunyo bo'ylab madaniy, tarixiy va siyosiy farqlar tufayli turlicha yondashuvlarni o'z ichiga olishi va o'quvchilarga turli madaniyatlardan musiqani o'rgatish orqali notanish tovushlarni qulayroq qabul qilishga yordam mumkun.

Musiq ta'limi – bu boshlang'ich yoki o'rta maktab musiq madaniyati darslari o'qituvchilarini, Oliy ta'limning shu mutahassislikka mos yo'nalaishlari ila ixtisoslashtirilgan maktablarda o'tiluvchi fan o'qituvchilari, maktabgacha ta'lim muassasalarida mavjud musiq to'garaklarini yurituvchi muallimlarni tayyorlanadigan ta'lim sohasidir. Musiq ta'limi shuningdek, olimlar musiqani o'rgatish va o'rganish usullarini o'rganadigan tadqiqot sohasidir. Musiq ta'limi bilan shug'ullanuvchi olimlar o'z natijalarini ilmiy jurnallarda chop etadilar hamda universitetlarda, institutlarda yoki ixtisoslashtirilgan musiq maktablarida o'quvchilarga, talabalarga va aspirantlarga dars beradilar, ular musiqiy ta'lim o'qituvchisi bo'lish uchun tayyorlanadi.

Musiq ta'limi o'quv jarayonining barcha sohalariga, jumladan, fan sohasi (ko'nikmalarni rivojlantirish), kognitiv soha (bilim olish) va xususan, affektiv soha (o'quvchining o'rganilganlarni qabul qilish, o'zlashtirish va baham ko'rish istagi) ni o'z ichiga oladi, musiqani tushunish va sezgirlikni qamrab oladi. Ko'plab musiq ta'lim dasturlari matematik ko'nikmalardan foydalanishni, shuningdek, ikkilamchi til yoki madaniyatni ravon tushunish va foydalanishni o'z ichiga oladi. Bu ko'nikmalarni izchil rivojlantirish talabalarga boshqa ko'plab akademik sohalarda foyda keltirishi va ACT va SAT kabi standartlashtirilgan testlarda muvaffaqiyatni oshirishi ko'rsatilgan. Maktabgacha ta'limdan keyingi ta'limda musiqani o'rgatish odatiy hol bo'lib, chunki musiqaga qiziqish inson madaniyati va xatti-harakatlarining asosiy tarkibiy qismi sifatida qaraladi. Butun dunyo bo'ylab madaniyatlar, tarix va siyosatdagi farqlar tufayli musiq ta'limiga turli yondashuvlarni qo'llaydilar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, boshqa madaniyatlardan musiqani o'rgatish o'quvchilarga notanish tovushlarni qulayroq qabul qilishga yordam beradi va musiqiy imtiyozlar tinglovchi gaplashadigan til va o'z madaniyatlaridagi boshqa tovushlar bilan bog'liqligini ko'rsatadi.

20-asr davomida musiqani o'qitishning ko'plab o'ziga xos yondashuvlari ishlab chiqilgan yoki takomillashtirilgan, ularning ba'zilari keng ta'sir ko'rsatgan. Dalkroz usuli (evritmika) 20-asr boshida shveysariyalik musiqachi va o'qituvchi Emile Jak-Dalkroz tomonidan ishlab chiqilgan. Zoltan Koday

usuli musiqaga jismoniy tarbiya va reaksiyaning foydalarini ta'kidlaydi. Karl Orff Shulwerkning musiqa ta'limiga yondashuvi talabalarga o'zlarining musiqiy qobiliyatlarini g'arbiy musiqaning rivojlanishi bilan parallel ravishda rivojlantirish imkonini beradi.

Suzuki usuli insonning ona tilini o'rganish muhitini musiqani o'rganish uchun yaratadi. Gordonning musiqa ta'limi nazariyasi o'qituvchiga musiqiy mahoratni auralizatsiya orqali o'rgatish usulini taqdim etadi. Suhbat solfejiyasi talabalarining o'z madaniyatlari musiqiy adabiyotlariga, bu holda o'zbek adabiyotga singib ketishini ta'minlaydi. Karabo-Konus usuli bolalarga asosiy musiqiy tushunchalarni o'rganish uchun rekvizitlar, kostyumlar va o'yinchoqlardan foydalanishni nazarda tutadi, jumladan, notalar va pianino klaviaturasidagi asosiy tushunchalar. Maxsus rejalashtirilgan sinf muhiti bola musiqa asoslarini qo'l bilan o'rganish imkonini beradi. MMCP (Manxettenvil musiqa o'quv dasturi) talabalarga musiqani shaxsiy, dolzarb va rivojlanayotgan deb hisoblashga yordam berish orqali dunyoqarashni shakllantirishga qaratilgan. Populyar musiqa pedagogikasi rok-musiqa va boshqa populyar musiqiy shakllarni tizimli o'qitish va yod olishni sinfda va undan tashqarida amalga oshirishni ko'zda tutadi. Ba'zilar, bolalarning nafas olish, tana va ovoz nazoratini yaxshilash uchun ba'zi musiqa mashg'ulotlari yordam berishi mumkinligini ta'kidlaydilar.

Yevropa mamlakatlaridagi boshlang'ich maktablarda bolalar ko'pincha klaviatura yoki magnitofon kabi asboblardan foydalanishni o'rganadilar, kichik xorlar tarkibida kuylaydilar va musiqa elementlari va musiqa tarixi bilan tanishadilar. Hindiston kabi mamlakatlarda maktablarda garmoniyadan foydalaniladi, ammo klaviatura va skripka kabi asboblarda ham keng tarqalgan. O'quvchilarga odatda Hindiston musiqasi Raganing asoslari o'rgatiladi. Boshlang'ich va o'rta maktablarda o'quvchilarga ko'pincha xor, orkestr yoki maktab guruhi kabi musiqiy ansamblda ishtirok etish imkoniyati berilishi mumkin: kontsert guruhi, marsh ansambli yoki jaz-guruhi. Ba'zi o'rta maktablarda qo'shimcha musiqa mashg'ulotlari ham mavjud bo'lishi mumkin. Yosh o'rta maktab yoki uning ekvivalenti darajasida musiqa odatda o'quv dasturining majburiy qismi bo'lib qoladi.

Universitet darajasida ko'pgina san'at va gumanitar fanlar dasturlaridagi talabalar odatda g'arbiy san'at musiqasi tarixi yoki turli musiqiy uslublarni tinglash va o'rganishga qaratilgan musiqa bahosi kabi musiqiy kurslar uchun akademik kredit olishadi. Bundan tashqari, ko'pgina Shimoliy Amerika va Yevropa universitetlari turli o'quv sohalaridagi talabalar uchun ochiq bo'lgan xor, kontsert orkestri, marsh ansambli yoki oddiy orkestr kabi musiqiy ansambllarni taklif qiladi. Ko'pgina universitetlar boshlang'ich va o'rta maktab musiqiy ta'lim o'qituvchilari sifatida talabalarining malakasini tasdiqlovchi musiqiy ta'lim bo'yicha diplom dasturlarini ham taklif qiladi. DsC yoki PhD kabi ilmiy darajalar universitetda ish topishga olib kelishi mumkin. Ushbu darajalar musiqa nazariyasi, musiqa tarixi, ijro texnikasi, ma'lum bir asbobda xususiy ta'lim, ansamblda ishtirok etish va tajribali pedagoglarni chuqur kuzatish bo'yicha kurslarni tugatgandan so'ng beriladi. Shimoliy Amerika va Yevropa universitetlaridagi musiqa ta'lim fakultetlari musiqa psixologiyasi, musiqa ta'limi tarixshunosligi, ta'lim etnomuzikologiyasi, sotsiomuziologiya va ta'lim falsafasi kabi sohalarida interdisipliner tadqiqotlarni ham qo'llab-quvvatlaydi.

G'arbning musiqa san'atini o'rganish Shimoliy Amerika va Yevropadan tashqaridagi musiqa ta'limida, jumladan, Janubiy Koreya, Yaponiya va Xitoy kabi Osiyo mamlakatlarida ham tobora keng tarqalmoqda. Shu bilan birga, g'arb universitetlari va kollejlari o'z o'quv dasturlarini kengaytirmoqda, ular g'arb san'ati musiqasi kanonidan tashqaridagi musiqani, jumladan, G'arbiy Afrika, Indoneziya (masalan, Gamelan musiqasi), Meksika (masalan, Mariachi musiqasi), Zimbabve (Marimba musiqasi) va shuningdek, pop-musiqani o'z ichiga oladi.

Musiqa ta'limi shuningdek, butun umri davomida individual ta'lim va jamoat kontekstida amalga oshiriladi. Havaskor va professional musiqachilar odatda o'z bilimlarini boyitishlari uchun shaxsiy o'qituvchi bilan qisqa muddatli malaka oshirish mashg'ulotlaridan o'tishadi.

XULOSA

Musiqqa ta'limi, barcha ta'lim darajalarida muhim o'rin tutadigan kompleks va ko'p qirrali sohadir. Ushbu maqola orqali musiqqa ta'limining turli jihatlari, metodlari va yondashuvlari yoritilib, o'quvchilarga nafaqat musiqiy ko'nikmalarni rivojlantirish, balki ularning umumiy akademik muvaffaqiyatlarini ham oshirish imkonini beradi. Madaniy farqlar va turli musiqiy an'analar o'quvchilarning musiqqa bilan bog'liq tajribalarini boyitib, ularning musiqiy bilim va ko'nikmalarini yanada mustahkamlashga yordam beradi. Shu bilan birga, musiqqa ta'limi sohasidagi tadqiqotlar va interdisipliner yondashuvlar ushbu sohaning rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Kempbell, Patrisiya Shekhan. "Dunyo bo'ylab musiqqa o'rgatish". Nyu-York: Oksford universiteti nashriyoti, 2004.
2. Kertz-Welzel, Aleksandra. "Qo'shiqchi muza: Germaniyada uch asrlik musiqqa ta'limi". Musiqqa ta'limi tarixiy tadqiqotlar jurnali, XXVI № 1 (2004): 8-27.
3. Pit Mozer va Jorj Makkay, muharrirlar. (2005) "Jamiyat musiqasi: qo'llanma". Russell House Publishing. 1-903855-70-5 ISBN.
4. Milliy san'at ta'limi standartlari. Reston, Virjiniya: Milliy musiqqa o'qituvchilari konferensiyasi (MENC), 1994. 1-56545-036-1 ISBN.
5. Shor, Karl. "Musiqiy iste'dodni o'lchash", Nyu-York, G. Shirmer, 1915.
6. Sishor, Karl. "Musiqiy iste'dod psixologiyasi", Boston, Nyu-York va boshqalar. Silver, Burdett va kompaniya, 1919.
7. Sishor, Karl. "Musiqqa va nutq faniga yondashuvlar", Ayova-Siti, Universitet, 1933.
8. Sishor, Karl. "Musiqqa psixologiyasi", Nyu-York, London, McGraw-Hill Book Company, Inc., 1938.
9. Shippers, Huyib. "Musiqqa yuzlanib". Nyu-York: Oksford universiteti nashriyoti, 2010.
10. Raxmatullaev, X. S. (2023). OSIYO, AVSTRALIYA, SHIMOLIY VA JANUBIY AMERIKA QITALARIDA TARIXGACHA BOLGAN DAVRLARDA MUSIQA. Академические исследования в современной науке, 2(9), 114-120.
11. Raxmatullaev, X. S. (2023). MUSIQANING KASHF QILINISHI HAQIDAGI NAZARIYALAR. TARIXGACHA BOLGAN DAVR. Solution of social problems in management and economy, 2(4), 70-75.
12. Raxmatullaev, X. S. (2023). ERAMIZGACHA BOLGAN DAVRLARDA QADIMGI MISR MUSIQA. Академические исследования в современной науке, 2(9), 97-101.